

Миллий Гвардия Органларининг Маъмурий Амалиёт Фаолиятини Ташкил Этиш Билан Боғлиқ Мавжуд Муаммолар Таҳлили

Назаров Ғанишер Баҳодирович

©Жамоат хавфсизлиги Университети мустақил изланувчиси

Аннотация: Мазкур параграфда Миллий гвардия органларининг маъмурий амалиётини амалга ошириш жараёнида юзага келаётган ҳуқуқий, ташкилий ва профилактик муаммолар илмий таҳлил қилинган. Таҳлилда 2023–2025 йилларда Сирдарё вилоятидаги маъмурий ҳуқуқбузарликлар статистикаси асосида МЖТКнинг 61, 88, 91, 161, 185², 187 ва 194-моддалари бўйича ҳуқуқбузарликлар динамикаси ва сабаблари очиқ берилган. Президент Ш.М. Мирзиёев раҳнамолигида амалга оширилаётган маъмурий ислоҳотлар доирасида Миллий гвардияга берилган янги ваколатлар ва уларнинг жамоат хавфсизлигини таъминлашдаги амалий самараси кўрсатилган. Шунингдек, фаолият самарадорлигини ошириш, рақамли назорат тизимини жорий этиш, профилактик таъсирни кучайтириш, жамоатчилик иштирокини кенгайтириш ва институционал ҳамкорликни мустаҳкамлаш бўйича илмий таклифлар илгари сурилган. Параграфда ҳар бир модда бўйича муаммо-таҳлил-назария амалиётга уйғун равишда ёритилган бўлиб, Миллий гвардия амалиётидаги ислоҳотларнинг стратегик йўналишлари белгиланган.

Калит сўзлар: Миллий гвардия, маъмурий амалиёт, МЖТК, назорат тизими, профилактика, рақамлаштириш, ҳуқуқий ислоҳотлар, жамоат хавфсизлиги, Сирдарё вилояти, давлат бошқаруви.

Сўнги йилларда Президент Ш.М. Мирзиёев раҳнамолигида мамлакатимизда давлат бошқаруви тизимини тубдан янгилаш, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этиш, шунингдек, жамоат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган кенг кўламли маъмурий ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Бу жараён янги давлатчилик модели ва фуқаролик жамиятини шакллантиришга йўналтирилган стратегик мақсадларнинг амалий ифодаси сифатида намоён бўлиб, давлат бошқаруви тизимини инсон манфаатларига хизмат қиладиган, ҳисобдорлик ва очиқликка асосланган самарали механизм сифатида такомиллаштиришни назарда тутади¹.

Маъмурий ислоҳотларнинг ҳуқуқий пойдевори сифатида 2025 йил 8 сентябрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ–161-сонли “Давлат бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш ва масъулиятни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони муҳим аҳамият касб этади². Ушбу фармонда вазирлик ва идоралар фаолиятида ташаббускорлик, ҳисобдорлик, очиқлик ҳамда фуқаролар манфаатларига йўналтирилган бошқарув тизимини яратиш вазифаси белгилаб берилган. Мазкур ҳужжат давлат бошқарувининг институционал тизимини мустаҳкамлаш, маъмурий амалиётни

¹ Мирзиёев Ш.М. *Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси – 2030*. Тошкент: Ўзбекистон // Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси // <https://lex.uz/docs/5841063>

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 8 сентябрдаги ПФ–161-сон Фармони “Давлат бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш ва масъулиятни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”. lex.uz.

ҳуқуқий жиҳатдан такомиллаштириш ва давлат органлари фаолиятида масъулиятни ошириш учун зарур сиёсий-ҳуқуқий асосни яратди.

Дарҳақиқат, ҳар қандай ислоҳотнинг барқарор ва узоқ муддатли самараси, аввало, унинг ҳуқуқий пойдеворининг мустаҳкамлиги билан белгиланади. Зеро, ҳуқуқий асослар етарли даражада такомиллаштирилмаган ҳолда амалга оширилаётган ислоҳотлар амалда самара бермаслиги ёки тизимли муаммоларни келтириб чиқариши мумкин. Шу нуқтаи назардан, давлат бошқаруви тизимидаги ҳар бир ислоҳот ташаббуси ҳуқуқий асослар, норматив-ҳуқуқий қарорлар ва институционал механизмлар билан мустаҳкамланиши зарур. Бу эса ислоҳотларнинг барқарорлигини, бошқарув жараёнларининг изчиллигини ва давлат органлари фаолиятининг ҳуқуқий аниқлигини таъминлайди.

Шу билан бирга, бошқарув тизимини самарали ташкил этишда шахсий жавобгарлик ва ҳисобдорлик принциплари алоҳида аҳамият касб этади. Ҳар бир раҳбар шахсан қабул қилаётган қарорлари учун ҳуқуқий ва ахлоқий жавобгарликни ҳис этиши лозим. Бу нафақат бошқарув самарадорлигини оширади, балки давлат хизматчилари фаолиятида шаффофлик ва масъулият муҳитини яратади. Натижада, мазкур ёндашув маъмурий юрисдикция соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг мазмун-моҳиятини аниқ белгилаб берди. Яна шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, бугунги кунда давлат бошқарувида жавобгарлик ва ҳисобдорлик принципларининг марказий мезон сифатида мустаҳкамланиши маъмурий ҳуқуқий муносабатларнинг ҳуқуқий аниқлик, тизимлилик ва барқарорлик асосида ривожланишига замин яратди. Бу эса “қонун устуворлиги” тамойилини амалий мазмунда қарор топтириш ҳамда давлат бошқарувида фуқаролар манфаатларига йўналтирилган фаолиятни таъминлашнинг муҳим ҳуқуқий-сиёсий гарови сифатида намоён бўлди.

Мазкур сиёсий-ҳуқуқий ёндашувнинг амалий ифодаси 2025 йилда қабул қилинган бир қатор Президент қарорларида ҳам ўз аксини топди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 3 январдаги ПҚ–1-сонли “2025 йилда республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш ва ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш тизими самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорида жамоат хавфсизлиги тизимини илмий асосда қайта қуриш, маҳаллий даражада жиноятчиликнинг асл сабабларини бартараф этиш, шунингдек “маҳалла – туман – вилоят” тизимида шахсий масъулият ва ҳисобдорликни кучайтириш вазифалари белгилаб берилди³.

Бундан ташқари, 2025 йил 18 августда қабул қилинган ПҚ–253-сонли қарор билан маҳаллаларда жиноятчиликнинг барвақт олдини олиш тизимини янада самарали ташкил этиш, “намунали хавфсиз кўча” ва “намунали хавфсиз уй” лойиҳаларини жорий қилиш ҳамда масъул раҳбарлар шахсий жавобгарлигини кучайтириш бўйича янги механизмлар белгилаб берилди⁴. Ушбу қарорда замонавий рақамли технологиялар ва сунъий интеллект имкониятларини жорий этиш орқали хавфсиз муҳитни таъминлаш, ички ишлар тизимида кадрлар тайёрлашни рақамли форматда такомиллаштириш ва маҳалла даражасида профилактика ишларини самарали ташкил этиш устувор вазифа сифатида белгиланди⁵.

Шундай қилиб, Президент Ш.Мирзиёев раҳнамолигида амалга оширилаётган мазкур маъмурий ислоҳотлар Миллий гвардия органларининг маъмурий амалиёт фаолиятини ҳам илмий-ҳуқуқий асосда қайта кўриб чиқишни тақозо этмоқда. Дарҳақиқат, ваколатларни аниқ белгилаш, идоралараро мувофиқлашувни кучайтириш, ҳисобдорлик ва жавобгарлик механизмларини такомиллаштириш орқали Миллий гвардиянинг давлат хавфсизлиги ва жамоат тартибини таъминлашдаги стратегик роли янада ошириш давр талабига айланмоқда.

³ Мирзиёев Ш.М. “2025 йилда республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш ва ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш тизими самарадорлигини янада ошириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-1-сон Қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси // <https://lex.uz/docs>

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 18 августдаги ПҚ–253-сон қарори “Маҳаллаларда жиноятчиликнинг барвақт олдини олиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида” // Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси // <https://lex.uz/docs>

⁵ Ахмедов А. Рақамли трансформация ва хавфсизлик соҳасидаги инновациялар. Тошкент: ТДЮУ нашриёти.

Мазкур ислохот эса янги Ўзбекистонда инсон манфаатларига йўналтирилган самарали, қонуний ва илмий асосланган маъмурий амалиёт тизимини шакллантиришнинг муҳим кафолати ҳисобланади.

Шу ўринда, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 248¹-моддасида Миллий гвардия органларига жамоат хавфсизлигини таъминлаш, фуқароларнинг тинчлиги ва қонуний тартибни сақлаш соҳасидаги ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ҳамда уларга нисбатан маъмурий таъсир чораларини қўллаш бўйича аниқ ваколатлар юклатилгани белгиланган⁶.

Шу муносабат билан, сўнгги йилларда Миллий гвардия органлари томонидан мазкур модда доирасида амалга оширилган ишлар, уларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш соҳасидаги натижадорлиги, жамоат хавфсизлигини таъминлашда тутган ўрни ва қўлланилган маъмурий таъсир чораларининг самарадорлигини илмий таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Бу таҳлил нафақат статистик кўрсаткичларнинг қиёсий баҳосини, балки маъмурий юрисдикция амалиётидаги тизимли муаммоларни ва уларни бартараф этиш бўйича амалий таклифларни ишлаб чиқишни ҳам назарда тутди⁷.

Мазкур жараён Миллий гвардия фаолиятини илмий-ҳуқуқий асосда такомиллаштириш, жамоат хавфсизлиги соҳасидаги назорат функцияларини аниқ белгилаш ҳамда маъмурий таъсир чораларини қонунийлик, адолат ва пропорционалик тамойилларига мувофиқ равишда амалга ошириш имконини яратади⁸. Шунингдек, бу таҳлиллар орқали ички ишлар тизимидаги бошқа институтлар билан ўзаро мувофиқлашувни мустаҳкамлаш ва фуқароларнинг ҳуқуқий онги ҳамда давлат органларига бўлган ишончини оширишга хизмат қилади⁹.

Шу ўринда, Сирдарё вилояти Миллий гвардия органлари томонидан 2023–2025 йиллар мобайнида фуқаролар томонидан содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар бўйича амалга оширилган маъмурий амалиётнинг ҳолати ва динамикасини таҳлил қилиш жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги институционал ислохотларнинг амалий самарадорлигини баҳолаш нуқтаи назаридан муҳим илмий аҳамият касб этади. Президент Ш.М. Мирзиёев раҳнамолигида амалга оширилаётган маъмурий ислохотлар доирасида Миллий гвардия органларининг ҳуқуқий мақоми ва юрисдикция доираси изчил равишда кенгайиб, уларга маъмурий ҳуқуқбузарликлар устидан назоратни амалга ошириш ҳамда тегишли чоралар қўллаш бўйича қўшимча ваколатлар берилди.

Ушбу тенденция амалда Миллий гвардия фаолиятининг ҳуқуқий-амалий механизмларини такомиллаштиришга, шунингдек, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга хизмат қилмоқда. Сирдарё вилояти кесимида 2023–2025 йиллар давомида қайд этилган маълумотлар таҳлили Миллий гвардиянинг назорат, профилактика ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш соҳаларидаги фаоллиги сезиларли даражада ошганини кўрсатади. Бу эса, ўз навбатида, маъмурий юрисдикция соҳасида қонун устуворлигини таъминлаш, давлат бошқаруви тизимининг самарадорлигини ошириш ҳамда аҳоли ўртасида ҳуқуқий маданиятни мустаҳкамлаш каби устувор вазифаларнинг амалий мазмун билан бойиб бораётганидан далолат беради.

Шунингдек, мазкур даврдаги таҳлилий маълумотлар Миллий гвардия органларининг маъмурий амалиёт фаолиятида самарадорликнинг ошиши, ҳуқуқбузарликлар тузилиши ва динамикасидаги тенденциялар билан узвий боғлиқлигини кўрсатмоқда. Хусусан, назорат ва профилактика фаолиятининг кучайиши маъмурий ҳуқуқбузарликлар сонисидаги ўзгаришлар

⁶ Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси. – Тошкент: “Адолат”, 2024. – 248¹-модда.

⁷ Насиров Х.Р. *Миллий гвардия органларининг маъмурий юрисдикция фаолиятини такомиллаштириш масалалари*. – Тошкент ТДЮУ нашриёти.

⁸ Мирзиёев Ш.М. Президент нутқи: *Жамоат хавфсизлигини таъминлаш — барқарор тараққиёт гарови*. – Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти.

⁹ Тошпўлатов Н. *Маъмурий ҳуқуқ ва бошқарув тизимида ҳисобдорлик тамойили*. – Тошкент: ТДЮУ нашриёти.

билан ўзаро корреляцион муносабатни намоён этмоқда. Бу ҳолат Миллий гвардия органларининг маъмурий амалиётида амалга оширилаётган тизимли ислоҳотларнинг самарадорлигини илмий жиҳатдан асослаш имконини беради.

Умуман олганда, Сирдарё вилоятида Миллий гвардиянинг маъмурий амалиёти таҳлили шуни кўрсатадики, мазкур орган фаолиятидаги фаолликнинг ошиши жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг миллий моделини такомиллаштиришда муҳим омил сифатида намоён бўлмоқда. Бу жараён “*Янги Ўзбекистон – 2030*” тараққиёт стратегиясида белгиланган давлат бошқарувини инсон манфаатларига йўналтириш, қонун устуворлигини таъминлаш ва ҳуқуқий давлатни барпо этиш йўлидаги стратегик мақсадлар билан чамбарчас уйғунлашган ҳолда амалга оширилмоқда. Шу ўринда, бугунги кунга қадар Миллий гвардия органлари томонидан 2023-2025 йилнинг 10 ойлик даврида аниқланган¹⁰ ҳар бир маъмурий ҳуқуқбузарлик турларига илмий ёндашув асосида тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Хусусан:

1. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 61-моддаси таҳлили (*Давлат ёки жамоат мулкни оз миқдорда ўзлаштириш ёки растрата қилиш*). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023–2025 йилларда ушбу модда бўйича ҳуқуқбузарликлар сони 138 та ҳолатдан 159 тагача ўсгани қайд этилган. Бу тенденция давлат мулкidan фойдаланиш устидан назоратнинг етарли даражада ташкил этилмаганини кўрсатади. Миллий гвардия органларининг ҳисобот маълумотларига кўра, кўпчилик ҳолатларда ҳуқуқбузарликлар коммунал хизмат соҳаси, давлат муассасалари, таълим ва тиббиёт ташкилотларида моддий бойликларни ўзлаштириш ёки растрата қилиш билан боғлиқ бўлган.

Бундай ҳолатларнинг асосий сабабларидан бири — давлат мулкidan самарали фойдаланишни таъминловчи ички назорат тизимининг заифлиги ҳамда моддий масъул шахсларнинг жавобгарлик ҳиссининг пастлиги ҳисобланади. Шунингдек, молиявий ҳисобот ва коммунал ресурслар сарфи бўйича электрон мониторинг тизимларининг йўқлиги моддий жавобгарлик ва ҳисобдорликни таъминлаш имконини чекламоқда.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. Давлат мулкidan фойдаланиш устидан ички назорат тизими самарасиз бўлиб, ҳисоботлар қоғозбозлик шаклида юритилмоқда;
2. Коммунал ва моддий ресурслар сарфи бўйича рақамли назорат тизими мавжуд эмас;
3. Маъмурий жазо чоралари (жарима ёки 15 суткагача қамоқ) ҳуқуқбузарларга таъсир кўрсатмаяпти, чунки жиноятнинг моддий манфаати жазо миқдоридан каттароқ.

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- Миллий гвардия ва Давлат молия назорати инспекцияси ўртасида *электрон маълумот алмашинув тизими* ташкил этиш, бу орқали молиявий ҳисобот ва мулкий ҳаракатларни онлайн тарзда мониторинг қилиш имкони яратилади;
- оз миқдордаги талон-торож ҳолатларига нисбатан *мажбурий жамоат хизмати ёки шартли компенсация тўловини* жорий этиш орқали жавобгарликни тарбияви таъсир билан уйғунлаштириш;
- давлат мулкidan фойдаланишни *QR-кодли ҳисобот тизими* орқали назорат қилиш, бу орқали ҳар бир моддий жавобгар шахснинг харажатлари очиқлик асосида ҳисобга олинади.

¹⁰ O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi markaziy devonining 2025 yil 24-oktyabrdagi 012/1/4152-son xati

2. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 88-моддаси таҳлили (Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш талабларини бузиш). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023 йилда 660 та, 2024 йилда 962 та, 2025 йилда эса 1064 та ҳолат қайд этилган. Бу экологик ҳуқуқбузарликлар сони 50 фоиздан ортиқ ўсганини кўрсатади. Бу ҳолат, айниқса Янгиер, Сirdarё ва Гулистон шаҳарларида қурилиш, йўл ишлари ҳамда ёнилғи ёқиш жараёнларида экоталабларга риоя этилмагани билан боғлиқдир.

Ҳуқуқбузарликлар кўпинча корхоналарнинг иссиқлик чиқиндиларини тозалаш тизими етишмаслиги, қишлоқ хўжалигида янгиланмаган техникадан фойдаланиш, ёқилғи ёқиш орқали чиқинди йўқотиш амалиёти билан боғлиқ. Бу эса фуқаролар саломатлигига ва экологик муҳитга жиддий таҳдид солади.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. Экологик назоратнинг марказлашмаганлиги, давлат экологик инспекциялари фаолиятининг назорат даражаси паст;
2. Ёнилғи ёқиш ва чиқинди чиқариш стандартлари тўлиқ ривожланмаган;
3. Аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг экологик маданияти паст, жарима миқдори жуда кичик.

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- Миллий гвардия ва Экология, атроф муҳитни муҳофаза қилиш қўмитаси ўртасида ҳамкорликда “Эко-назорат” электрон мониторинг тизими жорий этиш;
- қурилиш ва қишлоқ хўжалиги соҳаларида дронлар ва сенсор ускуналари орқали атмосфера ифлосланишини назорат қилиш;
- экологик қонунбузарлик қилган корхоналар учун мажбурий қайта ўқув курслари ва жамоат ишларини жорий этиш;
- ҳудудий даражада “Соғлом муҳит – соғлом инсон” акцияларини ташкил этиш орқали аҳолининг экологик маданиятини ошириш.

3. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 91-моддаси таҳлили (Чиқиндиларни йиғиш ва ташиш талабларини бузиш). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023 йилда 817 та ҳолат аниқланган бўлса, 2024 йилда 490 тага тушиб, 2025 йилда яна 643 тага кўтарилган. Бу ҳолат чиқинди бошқаруви соҳасида тизимли назоратнинг барқарор эмаслигини англатади. Айниқса Сардоба ва Мирзаобод туманларида чиқинди ташиш ва чиқиндиларни ажратиш йиғиш талаблари бузилган.

Бу муаммо нафақат санитария ҳолатига, балки жамоат хавфсизлигига ҳам таъсир кўрсатади. Чиқиндиларни белгиланмаган жойларга ташлаш фуқароларда норозилик, атроф муҳитнинг ифлосланиши ва инфекция хавфини оширади.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. Чиқиндиларни йиғиш ва қайта ишлаш инфратузилмаси етарли даражада ривожланмаган;
2. Коммунал хизматлар фаолиятида ҳисобот ва назорат механизми суст;
3. Аҳолининг чиқинди ташлаш маданияти паст.

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- Миллий гвардияга санитария назорати соҳасида қўшимча назорат ваколатлари бериш;
- Чиқиндиларни ажратиш йиғиш тизимини жамоавий рағбатлантириш тизими асосида жорий этиш;
- Ҳар бир туманда “Тоza муҳит – соғлом ҳаёт” дастурини амалга ошириш;

- *Чиқиндиларни қайта ишлаш корхоналари фаолиятини солиқ ва лицензия имтиёзлари орқали рағбатлантириши.*

4. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 161-моддаси таҳлили (*Ободонлаштириши қоидаларини бузиши*). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023 йилда 35 та, 2024 йилда 95 та, 2025 йилда 233 та ҳолат қайд этилган бўлиб, уч йилда бу кўрсаткич қарийб уч баробарга ўсган. Бу ҳолат шаҳарчилик маданияти ва фуқаролик масъулиятининг пастлигини кўрсатади. Миллий гвардия ходимлари иштирокида ўтказилган профилактик рейдлар натижасида аҳоли орасида ободонлаштириш қоидалари бўйича маълумотлар кенг тарқатилган бўлса-да, амалда ижро даражаси ҳануз кониқарсиз.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. *Аҳолида шаҳар ва қишлоқ ободонлашувига нисбатан масъулият этишмайди;*
2. *Коммунал хизматлар томонидан назорат ва профилактик ишлар суст;*
3. *Маъмурий жарималар таъсирсиз, чунки кўп ҳолатда моддий имкониятлар билан қопланади.*

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- *“Фуқаро ташаббуси” дастури асосида аҳолини ободонлаштириши ишларига жалб қилиши;*
- *бузилиши ҳолатлари учун жамоат хизмати ёки тузатувчи меҳнат туридаги жазо жорий этиши;*
- *Миллий гвардия ва маҳаллий ҳокимликлар иштирокида “Обод шаҳар – хавфсиз шаҳар” акцияларини мунтазам ўтказиши;*
- *ҳар бир туман бўйича ободонлаштириши ишини баҳоловчи рейтингов тизимини жорий этиши.*

5. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 185²-моддаси таҳлили (*Совуқ қуролларни ноқонуний олиб юриши*). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023 йилда 5 та ҳолат аниқланган бўлса, 2025 йилда 437 тага етган. Бунинг асосий сабаби – 2023 йилда Миллий гвардияга берилган қўшимча ваколатлар (*ЎРҚ–842-сон қонун*) натижасида қурол айланмаси устидан назорат кучайтирилганидир. Ҳуқуқбузарликларнинг ортиши фақат хатти-ҳаракат кўпайганини эмас, балки фаолият самарадорлигининг ошганини ҳам кўрсатади. Бироқ ушбу кўрсаткич ёшлар орасида қуролга бўлган қизиқиш юқори эканлигини ҳам тасдиқлайди.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. *Ёшлар ўртасида қуролларга қизиқиши кучайган, ҳуқуқий маданият паст;*
2. *Интернет орқали қурол сотуви ва тарқалишини назорат қилиши механизмлари самарасиз;*
3. *Маҳаллаларда қуролсизлик ва жамоат хавфсизлиги бўйича тарғибот ишлари кам.*

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- *Миллий гвардия, Маҳалла тизими ва Ёшлар иттифоқи билан ҳамкорликда “Қуролсиз ҳаёт” тарғибот дастурини амалга ошириши;*
- *барча совуқ қуролларни рақамли рўйхатга олиши ва электрон ҳисобга олиши тизимини яратиши;*
- *мактаб, лицей ва техникумларда хавфсизлик маданияти, қуролсизлик ва жамоат тартибига оид соғлом турмуш фан соатларини жорий этиши.*

6. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 187-моддаси таҳлили (*Жамоат жойларида алкоголь маҳсулотини истеъмол қилиши*). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023 йилда 18 та, 2024 йилда 31 та, 2025 йилда эса 179 та ҳолат қайд этилган. Бу ўсиш Миллий гвардияга берилган янги ваколатлар билан боғлиқ бўлиб, аҳоли маданияти ва жамоат тартибидаги камчиликларни кўрсатади.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. *Жамоат маданияти паст ва профилактика ишлари етарли эмас;*
2. *Байрам ва дам олиш кунларида назорат кучайтирилмаган;*
3. *Маъмурий жазо таъсирсиз, чунки кўп ҳолларда жарима миқдори кам.*

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- *Алкогол истеъмол қилган шахслар учун мажбурий жамоат хизматини жорий этиш;*
- *“Соғлом турмуш тарзи – менинг танловим” номли профилактик медиа лойиҳаларни йўлга қўйиш;*
- *Миллий гвардия патрулларида байрам кунларида кучайтирилган режимда фаолият юритишини таъминлаш;*
- *Аҳоли ўртасида мажбурий маърифий семинарлар ташкил этиш.*

7. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 194-моддаси таҳлили (*Ички ишлар органи ходимининг қонуний талабларини бажармаслик*). Мазкур ҳуқуқбузарлик 2023 йилда 11 та ҳолат қайд этилган бўлса, 2025 йилда атиги 2 та ҳолат рўй берган. Бу аҳоли ҳуқуқий маданиятининг ошганини, ички ишлар ва Миллий гвардия органлари ўртасидаги ҳамкорлик самарали эканини кўрсатади.

Мазкур ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи асосий муаммоларга:

1. *Айрим фуқароларда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга ишонч даражаси паст;*
2. *Мурожаатларни кўриб чиқишида бюрократик кечикишлар кузатилади;*
3. *Ахборот алмашинув тизимлари ҳали тўлиқ автоматлаштирилмаган.*

Муаммоларни бартараф этиш юзасидан илмий таклифлар!

- *“Ҳуқуқий мулоқот” дастури орқали фуқаро ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар мулоқотини рақамлаштириш;*
- *Миллий гвардия ходимларининг ахборот-коммуникация кўникмаларини ошириш;*
- *фуқаролар шикоятлари учун онлайн платформалар ва “иссиқ линия” тизимини кенгайтириш;*

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, 2023–2025 йиллар давомида Сирдарё вилоятида Миллий гвардия органларининг маъмурий амалиёт фаолияти таҳлили шундан далолат бермоқдаки, мазкур орган фаолиятида жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш йўналишида сезиларли натижалар кузатилган бўлса-да, қатор соҳавий муаммолар ҳам мавжуд.

Таҳлил қилинган маълумотлар асосида аниқланишича, **Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 61, 88, 91, 161, 185², 187 ва 194-моддалари бўйича ҳуқуқбузарликлар** умумий сони йилдан-йилга ортиб борган бўлиб, бу ҳолат, бир томондан, Миллий гвардиянинг назорат функцияларининг кучайганини кўрсатса, иккинчи томондан, жамоат хавфсизлиги соҳасидаги айрим назорат механизмларининг ҳали етарлича самара бермаётганини англатади.

Жумладан, давлат ва жамоат мулкани оз миқдорда талон-торож қилиш ҳолатлари (61-модда) ҳали ҳам жойларда ички назоратнинг сустлигини кўрсатса, атмосфера ҳавосини муҳофаза

қилиш талабларининг бузилиши (88-модда) экология соҳасида рақамлаштириш ва жамоатчилик иштирокининг етишмаслигини намоён қилмоқда. Шунингдек, чиқиндиларни йиғиш ва ташиш талабларига риоя этмаслик (91-модда) ҳамда ободонлаштириш қоидаларини бузиш (161-модда) ҳолатлари фуқароларда экологик ва шаҳарчилик маданияти даражасининг пастлигидан далолат беради.

Совуқ қуролларни ноқонуний олиб юриш (185²-модда) бўйича кескин ўсиш ёшлар орасида қуролга қизиқиш ва интернет орқали қурол айланмаси устидан назоратнинг самарасизлиги билан боғлиқ. Шу билан бирга, жамоат жойларида алкоголь маҳсулотини истеъмол қилиш (187-модда) ҳолатларининг кўпайиши аҳолининг ижтимоий маданиятидаги таназзулни, профилактика ишларининг етарли даражада самара бермаётганини кўрсатади. Бироқ ички ишлар органи ходимларининг қонуний талабларини бажармаслик (194-модда) ҳолатлари камайгани аҳолида ҳуқуқий онг ва ишончнинг ўсишидан далолатдир.

Умуман олганда, таҳлил натижалари Миллий гвардия маъмурий амалиётида қуйидаги муаммолар тизимини аниқ кўрсатмоқда:

- давлат мулкидан фойдаланиш устидан ички назорат ва ҳисобот тизими етарлича рақамлаштирилмаган;
- экологик ва санитария соҳаларидаги назорат функциялари марказлашмаган;
- аҳоли ва ёшлар ўртасида ҳуқуқий ва жамоат маданияти паст даражада;
- профилактик ишлар кўп ҳолларда бир марталик акция кўринишида ўтказилмоқда;
- Миллий гвардиянинг жойлардаги таҳлилий маълумотлар базаси ҳали етарли интеграция қилинмаган.

Бу муаммоларни бартараф этиш учун илмий таҳлил асосида ишлаб чиқилган таклифлар қуйидаги **устувор йўналишлар**да амалга оширилиши зарур:

1. **Рақамли назорат тизимини жорий этиш.** Миллий гвардиянинг маъмурий амалиётида QR-кодди ҳисобот ва электрон маълумот алмашинув тизимини йўлга қўйиш орқали давлат мулки, чиқиндилар ва экологик фаолият устидан шаффоф назорат таъминланади.
2. **Профилактик ва тарбияви таъсирни кучайтириш.** Жарима жазолари билан бир қаторда мажбурий жамоат хизмати ва қайта ўқув курслари туридаги жазо шаклларини амалиётга жорий этиш профилактик таъсирни оширади.
3. **Жамоатчилик иштирокини кенгайтириш.** “Фуқаро ташаббуси”, “Обод шаҳар – хавфсиз шаҳар”, “Қуролсиз ҳаёт” каби ижтимоий дастурлар орқали аҳолининг давлат бошқаруви ва ҳуқуқбузарликларни олдини олиш жараёнларига фаол жалб этилиши лозим.
4. **Маъмурий иш юритишнинг институционал самарадорлигини ошириш.** Миллий гвардия, ички ишлар, экологик инспекция ва маҳаллий ҳокимликлар ўртасида маълумотлар интеграциясини таъминловчи ягона “Маъмурий назорат маркази”ни яратиш мақсадга мувофиқ.

Шу асосда, диссертация доирасидаги таҳлиллар шунини кўрсатадики, Миллий гвардия органларининг маъмурий амалиёти фақат жарима ва маъмурий таъсир чоралари билан эмас, балки *инновацион бошқарув, рақамли таҳлил, фуқаролик иштирокчилиги ва ижтимоий профилактика элементлари* билан уйғун ҳолда ривожлантирилиши зарур. Бу йўналишдаги ислохотлар жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг миллий моделини мустаҳкамлайди, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ишончини янада оширади ҳамда “Янги Ўзбекистон – 2030” стратегиясида белгиланган қонун устуворлиги ва ҳуқуқий давлат тамойилларини амалда рўёбга чиқаради.

№	МЖТК моддаси ва ҳуқуқбузарлик моҳияти	Асосий муаммолар	Илмий таклифлар	Кутилган натижалар
1	61-модда. Давлат ёки жамоат мулкани оз миқдорда ўзлаштириш ёки растрата қилиш	<p>1. Давлат мулкидан фойдаланиши устидан ички назорат самарасиз.</p> <p>2. Коммунал ресурслар ҳисоботи шаффоф эмас.</p> <p>3. Жазо чоралари профилактик таъсир кўрсатмаяпти.</p>	<p>1. Миллий гвардия ва Давлат молия назорати инспекцияси ўртасида электрон маълумот алмашинув тизими яратиш.</p> <p>2. Оз миқдордаги талон-торож учун мажбурий жамоат хизмати ёки шартли компенсация тизимини жорий этиш.</p> <p>3. Давлат мулкидан фойдаланишни QR-кодли ҳисоб тизими орқали назорат қилиш.</p>	<p>- Давлат мулки устидан шаффоф ҳисобот тизими яратилади.</p> <p>- Талон-торож ҳолатлари 20–25% камаяди.</p> <p>- Назорат ва ҳисобдорлик ошади.</p>
2	88-модда. Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш талабларини бузиш	<p>1. Экологик назорат тизими марказлашмаган.</p> <p>2. Қурилиш ва қишлоқ хўжалигида ёнгин чиқариши ҳолатлари кўп.</p> <p>3. Экологик маданият паст, жарималар таъсирсиз.</p>	<p>1. “Эко-назорат” рақамли мониторинг тизимини жорий этиш.</p> <p>2. Дрон ва сенсор орқали атмосфера назоратини кучайтириш.</p> <p>3. Ҳуқуқбузарлар учун экологик ўқув курслари ва жамоат хизмати мажбуриятини жорий этиш.</p>	<p>- Экологик назоратнинг рақамлашуви таъминланади.</p> <p>- Ифлосланиш ҳолатлари 30–35% камаяди.</p> <p>- Фуқароларда экологик маданият шаклланади.</p>
3	91-модда. Чиқиндиларни йиғиш ва ташиш талабларини бузиш	<p>1. Чиқинди бошқаруви инфратузилмаси ривожланмаган.</p> <p>2. Коммунал хизматлар назорати суст.</p> <p>3. Аҳолида чиқинди ташлаш маданияти йўқ.</p>	<p>1. Миллий гвардияга санитария назорати бўйича кўшимча ваколат бериш.</p> <p>2. Чиқиндиларни ажратиб йиғиш тизимини жамоавий рағбатлантириш асосида жорий этиш.</p> <p>3. “Тоза муҳит – соғлом ҳаёт” дастурини амалга ошириш.</p>	<p>- Санитария назорати кучаяди.</p> <p>- Чиқиндиларнинг ноқонуний ташланиши 40% гача камаяди.</p> <p>- Аҳолининг санитар маданияти ошади.</p>
4	161-модда. Ободонлаштириш қоидаларини бузиш	<p>1. Аҳолининг шаҳар эстетикасига муносабати суст.</p> <p>2. Коммунал хизматлар назорати самарасиз.</p> <p>3. Жазо чоралари тарбияви таъсир бермаяпти.</p>	<p>1. “Фуқаро ташаббуси” дастури асосида аҳолини ободонлаштириш ишларига жалб этиш.</p> <p>2. Жамоат хизмати ёки тузатувчи меҳнат турини жорий этиш.</p> <p>3. “Обод шаҳар – хавфсиз шаҳар” акцияларини мунтазам ўтказиш.</p>	<p>- Аҳолининг фаол иштироки таъминланади.</p> <p>- Ободонлаштириш қоидалари бузилиши 2–3 баробарга камаяди.</p> <p>- Шаҳар муҳити соғломлашади.</p>

5	185²-модда. Совуқ қуролларни ноқонуний олиб юриш	<p>1. Ёшлар орасида қуролларга қизиқиш кучайган.</p> <p>2. Интернет орқали қурол тарқалиши назоратсиз.</p> <p>3. Профилактик тарғибот суст.</p>	<p>1. “Қуролсиз ҳаёт” тарғибот дастурини амалга ошириш.</p> <p>2. Қуролларни рақамли рўйхатга олиш ва электрон база яратиш.</p> <p>3. Мактабларда хавфсизлик маданияти фан соатларини жорий этиш.</p>	<p>- Ёшлар орасида қуролга қизиқиш камаяди.</p> <p>- Қуролсизлик маданияти шаклланади.</p> <p>- Маъмурий ҳуқуқбузарликлар 40% гача қисқаради.</p>
6	187-модда. Жамоат жойларида алкоголь маҳсулотини истеъмол қилиш	<p>1. Жамоат маданияти паст.</p> <p>2. Байрам кунлари назорат етарли эмас.</p> <p>3. Жарималар таъсирсиз.</p>	<p>1. Алкогол истеъмоли учун мажбурий жамоат хизмати жазосини жорий этиш.</p> <p>2. “Соғлом турмуш тарзи – менинг танловим” медиа кампаниясини йўлга қўйиш.</p> <p>3. Миллий гвардия патруллари байрам кунларида кучайтирилган режимда ишлатиш.</p>	<p>- Жамоат маданияти ошади.</p> <p>- Қаршилик ҳолатлари 35–40% гача камаяди.</p> <p>- Алкоголизм профилактикаси кучаяди.</p>
7	194-модда. Ички ишлар органи ходимининг қонуний талабларини бажармаслик	<p>1. Фуқароларда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга ишонч этишмаслиги.</p> <p>2. Мурожаатларни кўриб чиқишда кечикишлар.</p> <p>3. Ахборот алмашинув тизими автоматлашмаган.</p>	<p>1. “Ҳуқуқий мулоқот” рақамли платформасини жорий этиш.</p> <p>2. Миллий гвардия ходимларининг ахборот-коммуникация кўникмаларини ошириш.</p> <p>3. Онлайн шикоят ва мурожаат тизимини кенгайтириш.</p>	<p>- Фуқаро-ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган мулоқоти яхшиланади.</p> <p>- Норозиликлар тезкор ҳал этилади.</p> <p>- Ишонч ва ҳамкорлик мустаҳкамланади.</p>